

Isusov govor.

Orijentir biblijskomu pastoralu

IVAN ŠARČEVIĆ*

• <https://doi.org/10.31823/d.27.3.3> •

UDK: 27-246-475.2 • Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 26. listopada 2018. • Prihvaćeno: 9. rujna 2019.

Sažetak: U sklopu okvirne teme skupa – Sveto pismo u životu Crkve – ovaj članak donosi osnovne značajke Isusova govora koje mogu poslužiti kao smjernice svećenicima, župnicima i propovjednicima evanđelja. Članak se zasniva na koncilskoj dogmatskoj konstituciji o Božjoj objavi *Dei Verbum*, enciklici pape Pavla VI. o evangelizaciji *Evangelii nuntiandi* te naputcima pape Franje iz njegove programske pobudnice *Evangelii gaudium*, kao i na uvažavanju književnih formi i figura biblijskoga jezika. Sve je opet vođeno glavnom idejom da današnji svećenici, župnici, propovjednici nasljeđuju Isusa u svom govoru, a posebno u homiliji – bogoštovnom činu unutar euharistije, u povlaštenom vremenu dijaloga Boga i njegova naroda.

Ključne riječi: Isusov govor, *Dei Verbum*, *Evangelii nuntiandi*, *Evangelii gaudium*, metafore i usporedbe, otvoreni završetak, homilija.

Uvod

Ako je ono specifično kršćansko vjera u osobu Isusa Krista, i to ne samo kao spoznajni čin potvrde kristološke dogme već kao praktično nasljedovanje Isusa iz Nazareta, onda se s pravom može i treba zaključiti da i u svome govoru kršćani, ponajprije navjestitelji evanđelja, propovjednici, katehete, odgojitelji u vjeri i vjeroučitelji, voditelji crkvenih zajednica, jednom riječju, kršćanski pastoralci trebaju nasljedovati Isusov govor.

Koncilaska dogmatska konstitucija o Božjoj objavi i govoru *Dei Verbum* izričito kaže da se Bog služi ljudskim jezikom,

* Dr. sc. Ivan Šarčević,
Franjevačka teologija
Sarajevo, Aleja Bosne
Srebrene 111,
71 000 Sarajevo,
Bosna i Hercegovina,
ivansarst@gmail.com

govori »na ljudski način«¹; njegova Riječ uzela je ljudsko tijelo i ljudski govor² te je Isus Krist »posrednik i punina sve objave«³. Stoga je pred svakim onim koji želi posredovati tu istinu zahtjev da se u njegovim, ljudskim riječima iznova očituje Božja objava, Božje povijesno orječenje; da u ljudskim riječima Bog dođe do riječi, slično kako se očitovao u govornoj praksi Isusa iz Nazareta. Za kršćanskoga navjestitelja i propovjednika evanđelja Isus Krist je ne samo sadržaj njegova navještenja i govora već i uzor kako treba govoriti o Bogu, o ljudima, o svijetu i njihovu odnosu.

1. Dvostruka vjernost

Ako pođemo od gore iznesene premise, onda valja imati na umu da nasljedovanje Isusova govora nije puko oponašanje, površno prepričavanje ni ono nerijetko uznosito citiranje Isusovih riječi prema govornikovo potrebi, dakle korištenje Isusovih riječi kao ukrasa ili *podnožnih bilješki* za potvrdu ljudskih nauma ili za ljudska uvjeravanja. Bio bi to izraz nedosljednosti i iznevjeravanje načela dvostruke vjernosti kako ga na temelju Pisma, Isusove prakse i kršćanske predaje jezgrovito sažima enciklika *Evangeli nuntiandi*, enciklika koja u središtu upravo ima zahtjev evangelizacije suvremenoga svijeta pri kojoj je jedan od nužnih elemenata naviještanje i propovijedanje Isusova evanđelja: »Ta vjernost poruci, koje smo službenici, i vjernost osobama, kojima moramo prenijeti netaknutu i živu poruku, središnja je os čitave evangelizacije.«⁴

Načelo dvostruke vjernosti znači: s jedne strane vjernost Bogu, vjernost Svetom pismu, vjernost evanđelju, Isusovu govoru i praksi te s druge strane vjernost današnjim slušateljima, vjernicima; današnjem čovjeku uopće, njegovim pitanjima i traženjima, lutanjima i dilemama i, ne na posljednjem mjestu, i njegovim poricanjima vjere i Boga (ateizam), s namjerom da snaga evanđelja »preobrazi čovjeka našega vremena«⁵.

Već su se novozavjetni pisci (dakle i evanđelisti) držali načela dvostruke vjernosti u pisanju svojih tekstova. Egzegetska istraživanja pokazala su da su evanđelisti nastojali prenijeti izvorne Isusove riječi, ali više od *doslovnosti*, oni su nastojali ostati vjerni duhu Isusova govora i prakse. Pisali su svoje tekstove aktualizirajući Isusove

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi »Dei verbum«, u: ISTI, *Dokumenti*, Zagreb, 72008. (= DV), br. 12.

² »Naime, Božje su riječi izrečene ljudskim jezicima, postale slične ljudskom govoru, kao što je nekoć Riječ vječnog Oca, uzevši slabo ljudsko tijelo, postala slična ljudima.« (DV, br. 13)

³ DV, br. 2; referira se na: Mt 11, 27; Iv 1, 14 i 17; 14, 6; 17, 1-3; 2 Kor 3, 16 i 4, 6; Ef 1, 3-14.

⁴ PAVAO VI., *Evangeli nuntiandi* (Naviještanje evanđelja). Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu, Zagreb, 2000. (= EN), br. 4.

⁵ Isto.

riječi svojim zajednicama vjernika, svojim pojedinačnim crkvama ovisno o njihovim pitanjima i problemima, tjeskobama i srećama.⁶

Iz evanđelja iščitavamo da Isus nikada nije puko ponavljao zapisano i tradirano, nego je Toru, Proroke i Predaju aktualizirao sukladno čežnjama i potrebama svojih suvremenika, ostajući u vjernosti Bogu Ocu, Očevoj riječi i poslanju koje je trebao ispuniti te u vjernosti ljudima kojima je poslan. Isus iz Nazareta, objavitelj Boga, Božja Riječ u ljudskoj riječi, posrednik između Boga i ljudi, sve što je činio, a time i njegov govor i praksa, nisu imali smisao u samima sebi, nego su uvijek bili usmjereni na očitovanje i proslavu Boga, *Boga otaca*, te na služenje konkretnim ljudima, na korist i spasenje čovjeka u njegovoj blizini. Sažeto kazano, riječ je o pozivu na obraćenje i izgradnju Božjega kraljevstva. Te dvije Isusove zbilje, obraćenje i Božje kraljevstvo, susretište su dviju vjernosti jer ništa toliko ne čini vjernika, pa i čovjeka, dosljednim, vjernim sebi kao promjena na bolje i zalaganje za nove odnose s Bogom i ljudima. Odatle slijedi da i današnji govor kršćanskih pastoralaca – sve u nasljedovanju Isusa Krista – treba služiti proslavi Boga i spasenju vjernika, obraćenju i stvaranju novih odnosa među ljudima, a nipošto za osobnu promociju ili neki uski interes i korist.

2. Neke oznake Isusova govora

Za orijentaciju biblijskoga pastoralna u daljnjem ćemo iznijeti nekoliko oznaka Isusova govora iz kojih slijede pastoralne upute za govor i praksu uopće, ponajprije svećenika, ali i kateheta, vjeroučitelja, u krajnjem, svih onih koji su odgovorni za evangelizaciju.⁷

1. Kršćanski pastoral ili crkveno djelovanje, koje se zadnjih desetljeća označava pojmom evangelizacije, uvijek je biblijsko ili to uopće nije. To podrazumijeva da je *Božja riječ temeljna norma, izvor⁸, kriterij i regula našega govora i naše prakse*. Isus je odrastao na Božjoj riječi, čitao je Božju riječ, po njoj je živio i zahtijevao od svojih učenika i slušatelja da žive od Božje riječi. Sporio se, pa i sukobljavao s

⁶ O tome koncilaska konstitucija o objavi i Svetom pismu *Dei Verbum* izričito kaže: »A sveti su pisci sastavili četiri evanđelja tako da su iz mnoštva onoga što je bilo usmeno ili pismeno predano nešto izabrali, a nešto saželi ili s obzirom na prilike u Crkvama razvili zadržavajući pritom oblik navještaja, ali uvijek tako da nam priopće nepatvorenu istinu o Isusu.« (DV, br. 19)

⁷ O važnosti jezika unutar kateheze usp. B. V. MANDARIĆ, R. RAZUM, Kako govoriti o Bogu u tehnološkoj kulturi?, u: *Važnost odgoja u današnjem svijetu. Doprinos vjeronauka odgojnom djelovanju škole*, Zagreb, 2015., 187-211.

⁸ U svojoj programskoj enciklici *Evangelii gaudium* papa Franjo kaže o Božjoj riječi i Svetome pismu: »Ne treba se samo homilija hraniti Božjom riječju. Čitava se evangelizacija temelji na toj riječi koja se sluša, razmatra, živi, slavi i svjedoči. Sveto pismo je izvor evangelizacije. Stoga neprestano moramo učiti slušati Božju riječ« (FRANJO, *Evangelii gaudium*, Zagreb, 2013. (= EG), br. 174).

onima iz svoga naroda, farizejima, pismoznancima i svećenicima koji su ljudske uredbe, ljudsku predaju i propise postavljali iznad Božje riječi.

Nema sumnje da smo i mi i naši vjernici više odgajani na obredima i pobožnostima, blagoslovinama i molitvama, prošteništima i hodočašćima, na predaji i ljudskim uredbama, a manje na Božjoj riječi i Svetom pismu. Nije ovdje riječ o dokidanju vanjskih iskaza religioznosti, religijskih predaja i običaja, nego o razumijevanju prioriteta u našem kršćanskom životu, duhovnosti i praksi. Božja riječ – svjedoči nam to sam Isus – ne dopušta da vjera prijeđe u vanjsku manifestaciju vjere, nego da postane osobni, unutarnji i slobodni odgovor na Božju riječ.

2. Kada se kaže da je kršćanski pastoral biblijski, onda to podrazumijeva da su pastoralni radnici *nositelji, posrednici i instrumenti Božje poruke* ili, da budemo krajnje doslovni, oni su »Božja usta«, »Isusova usta«, kako stoji za biblijske proroke i Božje ljude (usp. Jr 15, 19). Naravno, nije lagana odgovornost koja proizlazi iz činjenice da kršćanski pastoralci naviještaju ne bilo koju riječ, već Božju riječ, riječ Isusa Krista, riječi evanđelja, koliko god bili nesavršeni ljudi i činili to u ljudskim nedostatnim, krhkim i slabim riječima.

Svijest da je riječ o Božjoj riječi čini navjestitelje i propovjednike svjesnima relativnosti sebe samih, kao i pozornim i opreznim pred pogubnom kušnjom izjednačavanja svojih riječi (interesa) s Božjom riječi, pred kušnjom raznih zloupotreba Riječi, kao što su njezino osiromašenje, obeskrjepljenje ili pripitomljenje zbog straha od ljudi ili zbog udvaranja ljudima ili iz nekoga drugoga selektivnog pristupa, pri čemu može doći i do izopačenja poruke ili izokretanja smisla Božje riječi. Prisjetimo se u tom kontekstu Isusove osjetljivosti za tumačenje Božje riječi u raspravama s farizejima i pismoznancima, posebno u njegovim antitezama s naukom o propisima iz Tore kojima suvereno dovodi u pitanje ona tumačenja koja su iskrivila Božju riječ, a on je *ispunja*.⁹

3. Dosljedno poimanju Božje riječi, svetopisamske riječi kao *stvaralačke riječi*, riječi koja je kadra ne samo opisati ili dijagnosticirati ljude i odnose, stvari i svijet nego *ih i preobraziti*, dolazimo do važnoga elementa u našem pastoralnom djelovanju – do poziva na *obraćenje*. Naime sva kršćaninova govorna i uopće životna praksa usmjerena je na spasenje čovjeka, bližnjega i neprijatelja. To spasenje izražava se kao punina života, kao *vječni život*, a neizostavno podrazumijeva i poziv i djelovanje iz obraćenja, iz radosti što postoji mogućnost novoga života,

⁹ Osobito je to vidljivo u Matejevu evanđelju, namijenjenu judeokršćanskoj zajednici. Usp. R. SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, Zagreb, 1997., 112-124.; J. GNILKA, *Isus iz Nazareta. Poruka i povijest*, Zagreb, 2009., 181-190.

koliko god djelovalo nesavladivo iskustvo nesreće i bijede grijeha, patnje i zla zastranjenja s Božjega puta. Ne može se – evanđelja to iz stranice u stranicu jasno svjedoče – naviještati Božju riječ, djelovati i živjeti iz vjere na neutralan i na neobvezujući način. Isus stalno poziva na obraćenje. Odatle su biblijski pastoral, naviještanje evanđelja i praksa uvijek *obraćenički intonirani*. Tko propovijeda ili djeluje bez obraćeničkoga ili, kako se to uobičajeno kaže, *proročka* poziva na promjenu života, nije vjeran Isusovu govoru i praksi.

Obraćenički, proročki govor sadrži kritiku i samokritiku, utjehu i milosrđe. No to je drukčije od našega uobičajenoga načina govora u kojem smo skloni lako upasti u moraliziranje, izgubiti osjećaj za životne prioritete te cjepidlačiti (*cijediti komarca!*). Prema svjedočenju starozavjetnih proroka i Isusa Proroka i Mesije, proročka kritika i poziv na obraćenje, opisujući ih negativno, dolaze ondje gdje *lažni proroci* hvale i podržavaju postojeće loše stanje ili gdje se umjesto razumijevanja, empatije i utjehe lažno skandaliziraju nad ljudskim slabostima, nesrećama i grijesima te podmeću svoje dvolične *vatrogasne* usluge. Obraćenje se dakle događa ondje gdje se smatra da se ne treba obratiti, kao što i nada u novi život iz vjere u Boga dolazi izvan očekivanoga i ljudski proračunatoga.

4. Iz zahtjeva da kršćanski pastoral bude usmjeren na obraćenje proizlazi *senzibilnost i solidarnost s naslovniciima pastoral*. To prije svega podrazumijeva da se govor i djelovanje kršćanskih pastoralaca treba kloniti nekoliko krajnosti. Jedna je krajnost izuzimanje sebe iz svijeta, neempatično odmicanje od svojih naslovnika, vjernika, i zauzimanje pravovjerne, samoopravdavajuće i sudačke pozicije nad, tobože, pokvarenim svijetom i izopačenim ljudima, neko oholo skandalizirajuće dijagnosticiranje slabe vjere suvremenika. »Više nego stručnjake za apokaliptička predviđanja ili namrgođene suce koji uživaju u prepoznavanju svih mogućih opasnosti ili zastranjenja« – piše papa Franjo kršćanskim navjestiteljima i vjeroučiteljima – »drugi moraju u nama vidjeti radosne glasnike uzvišenih i zahtjevnih poruka, čuvare dobra i ljepote koji snažno blistaju u životu i vjernosti evanđelju«¹⁰.

Na sličan je način široko rasprostranjen pogrješan i sterilan stav da je Božja riječ davno pisana, za neko drugo vrijeme i neke davne ljude, a ne za nas danas, pa ćemo se onda umjesto evanđeljem pozabaviti svojim *pričama* i dnevnim problemima, kršćanstvo svesti na običajno-kulturni i političko-nacionalni identitetski poklad, a pastoralni rad pretvoriti u birokratizam ili neko menadžerstvo koje nema veze s Isusovim riječima. U tom slučaju poziv na obraćenje ne ravna se prema Božjoj riječi, prema Isusovu evanđelju, nego prema nekim drugim po-

¹⁰ EG, br. 168.

modnim kriterijima, sekularnim ideologijama, političkom korektnošću ili čak i hvalevrijednim humanističkim načelima, ali koji naviještanje evanđelja ne čine *novim*, drukčijim, nego ga utapaju u bezličnu jednakost svega unutar suvremenoga komunikacijskoga *babilona*.

Obraćenička/proročka dimenzija u pastoralu znači i izmicanje od one krajnosti u kojoj se Božja riječ i sve ono što je s njome vezano uzdiže u duhovnjačke sfere, daleke od života, koje ne dotiču ljude, konkretne sudbine pojedinaca i obitelji, njihove radosti i muke svakodnevnice. U tom slučaju poštuje se Božja riječ i Isusovo evanđelje, čak se u vjerničkom strahopoštovanju nastoji govoriti uznosito ljeporječivim pobožnim jezikom, ali se ne ostvaruje nužna korelacija između Riječi i života, stvarnoga Isusa i stvarnoga čovjeka. Isus nije govorio ni visoko sofisticiranim učenim jezikom, ali ni sakralnim, bigotno pobožnim, ezoterijskim govorom, nego jednostavnim jezikom svakodnevnoga života kojim je dovodio u suodnos ljudski život i vjeru u Boga. Stoga bilo koja duhovna šizofrenija – po onom tako često prakticiranom sloganu: *evanđelje je jedno, a život drugo* – vodi k religijskoj patologiji ili religijskom licemjerju.

Cilj kršćanskoga govora, od kolokvijalnoga do homilije, jest dovesti ljude u osobni odnos s Bogom, u zajedništvo s Isusom Kristom. Božja riječ, čitana i slušana, propovijedana i naviještana, susret je sa samim Bogom. Evanđeoska riječ osoban je susret s Isusom Kristom.¹¹

5. Neporeciva je činjenica, zabilježena u evanđeljima, da je Isus osobno pozivao ljude na osobno obraćenje. Njegov je govor uvijek bio *personalan*. I uvijek je smjerao na konkretne osobe. Odatle i kršćanski pastoral, shvaćen u bilo kojem svom vidu – navjestiteljskom (martiria), liturgijskom, komunitarnom ili dijakonalnom, temeljno je osoban, licem u lice, oči u oči. Takav je pak pastoral iznimno delikatan i zahtjevan.

¹¹ Mjerodavni dokumenti za katehezu to izriječno kažu: »U tom smislu konačni je cilj kateheze uvesti čovjeka ne samo u dodir, nego u zajednicu, u bliskost s Isusom Kristom. Samo on može dovesti do Očeve ljubavi u Duhu i učiniti nas sudionicima života Svetoga Trojstva« (IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae*, pretisak iz Glasa Koncila, br. 24/1979., Nadbiskupijski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 5). *Opći direktorij za katehezu* ponavlja gornje riječi enciklike *Catechesi tradendae* i nastavlja: »Svekoliko evangelizacijsko djelovanje teži poboljšanju zajedništva s Isusom Kristom. Počinjući od 'početnog' obraćenja neke osobe Gospodinu, na koje potiče Duh Sveti putem prvog navještaja, kateheza namjerava pružiti temelj i pomoći u sazrijevanju toga prvog (čovjekovog) pristajanja. [...] Zajedništvo s Isusom Kristom, zbog same svoje dinamike, potiče učenika na sjedinjenje sa svim onim s čime je Isus Krist bio duboko sjedinjen: s Bogom Ocem koji ga je poslao u svijet, s Duhom Svetim koji ga je poticao na poslanje, s Crkvom, svojim tijelom, za koju se darovao, i s ljudima, svojom braćom, čiju je sudbinu htio dijeliti« (KONGERAGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000., br. 80-81).

Poziv na obraćenje Isus je temeljio na proročkoj tradiciji Božje riječi, obraćajući se konkretnim ljudima u njihovim konkretnim situacijama (blaženstva, tumačenje Božjih zapovijedi ljubavi, zapovijedi o suboti, o preljubu, o zakletvi, o čistom i nečistom, o porezu, o molitvi, postu, milostinji, praštanju duga...). Pozivao je na obraćenje i iz najobičnijih susreta s ljudima, iz slušanja njihovih potreba, iz njihovih dilema i zdvajanja, iz njihovih nevolja, molbi i vapaja, iz njihove redovne prakse. I onda kada ljudi nisu umjeli formulirati svoje stvarno stanje i potrebe, Isus ih je usmjeravao da se sami upoznaju, pitao ih što traže od njega, što hoće da im učini i upućivao ih da krenu na put obraćenja (farizeji, pismoznanci, bogataši, Zakej, Matej, bogati mladić, Samarijanka, grješnici, preljubnice, gubavci, udovice...).

Obraćenička dimenzija Isusova govora i prakse nije bila odgovor na potrebe koje ljudi nisu imali, kako se zna dogoditi u našem propovijedanju i uopće u pastoralu, pa odgovaramo na pitanja koja nitko nije postavio ili potrebe koje sami izmišljamo ili se *posvećujemo* onomu što nama prividno, površinski treba i odgovara. U Isusovu govoru uočavamo važnost dimenzija osobnoga, osobne riječi, riječi koja se *ispekla* i provjerila na iskustvu vjere; dakle govor je to bez fraza, bez općih mjesta i pobožnoga formalizma; nenamješteni govor koji ima svoje oštre i blage tonove, svoje prijekore i svoje pohvale, molitvene vapaje i zahvale, iskren i istinoljubiv govor.

6. Važna značajka Isusova govora jest *slikovitost*, koja je oznaka i današnje *kommunikacijske kulture* pa se i time otvara mogućnost veće aktualnosti Božje riječi i evanđelja. Isus je *govorio u usporedbama, proširenim metaforama*, što je autentični jezični kontekst Biblije i semitske kulture. Slikovit govor nije proizlazio iz retoričkih razloga, naime da bi slikama i usporedbama Isus izmakao jasnoći ili da bi tešku temu izrekao pojednostavljenim riječima ili da bi se takvim govorom prilagođavao slušateljima.

Slikovit govor nenasilan je (neinvazivan), privlačan, zoran. Snažnije interpelira cijeloga čovjeka, um i srce, od asertorna, doktrinarna, normativno-juridičkoga ili moralizirajućega govora. On je inherentan samoj vjeri i pozivu na obraćenje jer je obraćenje slobodno, bez naredbe, bez namještenosti, zavođenja i obmana.

Povrh svega, metaforičnost Isusova govora, posebno njegovih usporedbi, leži u samoj zbilji koju je naviještao – u Božjem kraljevstvu. Naime o Bogu, njegovim svojstvima i njegovu odnosu prema čovjeku, prema narodu, prema svijetu, o Božjoj milosrdnoj ljubavi može se govoriti samo u metaforama¹², u antropološkim analogijama. Metafora najbolje izražava sličnost i istodobno čuva razliku

¹² Usp. H. HALBFAS, *Religiöse Sprachlehre. Theorie und Praxis*, Ostfildern, 2012., 279.

između Boga i čovjeka.¹³ Taj teandrički princip kršćanskoga govora najprimjereniji je izraz vjere u Isusa *kao* Krista – Božju parabolu, sliku Boga nevidljivoga. Odatle je razumljiva sva delikatnost Isusova govora o njegovoj temeljnoj poruci – o obraćenju i izgradnji Božjega, nebeskoga kraljevstva. Isus je, uostalom, *potrošio* nekoliko godina, barem tri, a to nije uopće malo vremena, da iz dana u dan pojašnjava što je to Božje kraljevstvo.

Metaforičnost govora vjere nije stoga nikakav neautentičan govor da bi se izbjegla govorna izravnost i preciznost niti da bi se *neukim* ljudima prilagodila tajna vjere, nego posve autentičan govor koji je, u konačnici, *neprevediv*, bogat sadržajem i kojemu nije prvotni cilj poput filozofskoga jezika otkriti počelo i istinu ili ostvariti slaganje stvari i riječi koja tu stvar opisuje, nego dovesti u odnos i apelirati na slobodu vjere i osobni pristanak slušatelja. U usporedbi se istina otkriva ne silom argumenata i nužnošću logičkih silogizama, premda protiv njih ne smije nikada biti, nego slobodom povjerenja da je smisljeno ono što usporedba kaže čak u prividnim nelogičnostima, paradoksima i oksimoronima.

Navjestitelji evanđelja i propovjednici nerijetko se površno ophode s Isusovim usporedbama i uopće biblijskim slikovnim govorom, kao već unaprijed poznatim. Međutim govoriti u slikama i metaforama, koristiti se narativnim jezikom u propovijedanju ne znači tek pod svaku cijenu tražiti slike i metafore (neuspjele su one metafore i usporedbe koje su nasilu *proizvedene*, a ne *otkrivene*, pa i kažemo za njih da su *nategnute*), nego upravo suprotno tome: usporedbe nastaju u otvorenosti primanja i slušanja. I kao što je riječ dar, a jezik milost, i metafore nastaju u nadahnuću (opisana) događaja, u kojem se pisac ili slušatelj kao subjekt *upliće* i postaje aktivnim sudionikom, sugovornikom toga događaja, Isusova susreta.

Postati Isusov *stvarni* slušatelj, sudionik usporedbe, sugovornik i nikako tek na kraju i netko od Isusovih tvrdokornih protivnika (farizej, saducej, pismoznac,

¹³ Usp. E. JÜNGEL, *Gott als Geheimnis der Welt. Zur Begründung der Theologie des Gekreuzigten im Streit zwischen Theismus und Atheismus*, Tübingen, ⁵1986., 364ss. Prema Jüngelu metaforičkim govorom u usporedbama izmičemo dogmatskom (naivnom) antropomorfizmu koji poništava razliku između Boga i čovjeka, koji o Bogu govori kao najvišoj formi uzvišena čovjeka, Bog nije mišljen kao »božanski« Bog. Kritika, osobito ona prosvjetiteljska, dogmatskoga antropomorfizma upada međutim u *odčovječenje*, dehumanizaciju Boga, Bog nestaje u »daljini neizrecivoga« i gubi razlikovnost s čovjekom, postaje neizreciv jer mu je sve ljudsko strano. Upravo nasuprot dogmatskom antropomorfizmu stoji *usporedba* sa svojim analognim govorom o Bogu. Usporedba čuva razliku između Boga i čovjeka. Nije riječ ni o »pukom simboličnom antropomorfizmu« u kojem bi na djelu bila totalna razlika između Boga i čovjeka niti ta razlika nestaje. »Kršćanski govor o Bogu stoji ili pada upravo time da se o Bogu može govoriti *kao* o jednom čovjeku [Isusu] a da se ne upadne u dogmatski antropomorfizam« (405-407.).

herodovac, veliki svećenik, Pilat...) put je razumijevanja Isusova govora, njegove poruke i života uopće. Iz toga *sekundarnoga iskustva*, dakle posredovanoga iskustva koje se pounutarnjuje i postaje naše osobno iskustvo, slijedi nastojanje da se što vjernije oriječi ono što je davno dogođeno i naviješteno, a pogađa mene i nas danas. Doista, nigdje se toliko ne pokazuje izvrsnost nekoga navjestitelja i propovjednika Božje riječi kao u *uživljavanju* u ispriopovijedani događaj, iz čega onda slijedi novo aktualiziranje Božje riječi, takvo *reflektiranje* događaja kao da se on zbiva *sada*, u realnom vremenu pripovjedača i slušatelja.

Uz izvještaje o Isusovoj mucij, smrti i uskrsnuću, uz opise Isusovih čudesa velik dio, pogotovo sinoptičkih evanđelja, pripada Isusovim usporedbama. Zato su one iznimno važne za kršćanski govor i naviještanje. Usporedbe su, tvrdi H. Halbfas, čak više od *slikovnog* govora. Pripovijedaju jedan događaj koji teži tomu da bude povijest i obvezujući primjer za život. Usporedba je produžena, proširena metafora. Poput simbola usporedba utemeljuje smisao, stvara nove odnose i značenja i ne dopušta se dokraja objasniti, konceptualizirati. Kao sastavni dio narativnog jezika usporedbe su vrlo prikladne za odgoj u vjeri i poučavanje o vjeri. Neizravne su, gostoljubive, neusiljene, zaigrane su, dio su imaginacije, lišene apokaliptične smrknutosti i moralizirajuće strogoće.¹⁴

U daljnjem ćemo, koristeći se Halbfasovom sintezom, iznijeti i komentirati neke značajke Isusova govora u usporedbama, a što može biti od koristi današnjim navjestiteljima i propovjednicima Božje riječi i Isusova evanđelja.¹⁵

- U Isusovim usporedbama akteri nisu najprije Židovi, Grci, Samarijanci ili neke druge izdvojene osobe, nego konkretni živi, redovni ljudi, svima prepoznatljivi akteri koji nose univerzalnu poruku za sve ljude: *izađe sijač da sije, neki domaćin pozva na gozbu, neka žena zamijesi brašno, neka udovica se požali, neka udovica ubacuje novčić u hramsku riznicu...* Isus dakle ne apostrofira religioznu ni nacionalnu pripadnost kao privilegij vjere ili kao superiornost u vjeri. Sjetimo se njegova dolaska u rodni Nazaret ili događaja izlječenja deset gubavaca i zahvalnosti stranca, ili usporedbe o milosrdnom Samarijanacu... Samarijanac nije pomogao unesrećenom zato što je bio Samarijanac, već što je bio milosrdan čovjek prema čovjeku za kojega Isus također ne kaže tko je bio po vjeri i narodnosti. Milosrđe se ne dijeli po nacionalnosti pa njegovo navođenje Samarijanca ne želi kazati da su Samarijanci bolji, milosrdniji od Židova, nego da iskazivanje milosrđa baš ne pretpostavlja da je netko neke nacionalne pripadnosti.

¹⁴ Usp. I. ŠARČEVIĆ, S otvorenim završetkom. Naracija u pastoralu i katehezi, u: *Bosna franciscana* 14(2001.), 5-27.

¹⁵ Usp. H. HALBFAS, *Religiöse Sprachlehre*, 284-285.

- Bog kojega Isus naviješta i ponazočuje Bog je ljudske svakodnevnice i svih ljudi. On daje *da njegovo sunce izlazi nad dobrima i zlima*. Isusove usporedbe izražavaju sveopćost sučovještva, zastupaju etos koji povezuje sve ljude bez obzira na podrijetlo i društveni status jer svi su ljudi Božja djeca. Dakle svim ljudima upućena je njegova poruka. Isus napušta svaki privilegij izabranja, osim veće odgovornosti onih koji se smatraju da ih je Bog izabrao. U Božje kraljevstvo svi su pozvani i svi su dobro došli i svi ga trebaju ostvarivati. Isus prekoračuje etničke i konfesionalne granice. Usporedbe također proizlaze iz običnoga života i običnoga govora, pripovijedaju o realnom životu i svijetu u kojem se ostvaruje Božje kraljevstvo.
- Način Isusova pripovijedanja usporedbi jezgrovit je i sažet. Isus se uklanja od nagomilavanja riječi, retoričkih ljeporječivosti ili moralizatorske sugestivnosti. Ograničava se na malo riječi i gesta, ali nikada ne pada u simplifikaciju i banaliziranje. Govor i poruka ostaju uzvišeni, čak svečano navjestiteljski, proročki sigurni, jer govori kao onaj koji *ima vlast*. Takva vlast ne dolazi od ljudi, neke institucije ni iz stečenoga statusa preko ovjerene diplome, nego jedino iz osobnoga odnosa s Bogom Ocem. Sigurnost govora – Isus to pokazuje – ne proizlazi prvotno iz sigurnosti govornika, već iz službe poslanja i autoriteta onoga tko ga šalje da govori.
- Isusovu govoru u usporedbama svojstvena je polarizacija ljudskoga ponašanja, posebno kroz antitetičke parove: farizej – carinik, bogataš – siromah, izgubljeni grješni sin – pravedni sin, milosrdni gospodar – nemilosrdni dužnik, bogataš – Lazar, sin *hoću* – sin *neću*, obespravljena udovica – moćni sudac, omiljeni svećenik i levit – omraženi Samarijanac... Nije riječ o manihejskoj, crno-bijeloj slici svijeta i ljudi, nego o slikovitom iznošenju dijametralno različitih ponašanja kako bi se što zornije i upečatljivije slušatelj, vjernik, suočio sa samim sobom, prepoznao se i obratio se.
- Isus ne ulazi u detalje da bi psihološki opisao likove svojih usporedbi. U njega nema psihologiziranja, nego nositelje svoje poruke predstavlja *idealtipski*, kao aktere bez iscrpnih biografskih atributa. Naracija je to u kojoj karakter i osobine likova otkrivamo kroz njihovo ponašanje, radnje i dijalog. Uostalom, ni za Isusa nemamo pojedinosti kakav je bio. Evanđelisti ne opisuju Isusov stas, boju očiju ili kose niti ulaze u elaboraciju njegovih duševnih stanja, nego kroz njegove riječi, usporedbe i djela opisuju njegov karakter.
- Usporedbe se odnose na neki isječak u životu. Ne govore o pozadini svega, ne objašnjavaju mnogo. Ali ti isječki iz običnoga života unose neočekivane nijanse i razlike o onome što je bitno i primjenjive su na mnoge životne okolnosti. One su ključ za razumijevanje istih ili sličnih situacija, zrcalo u kojima se ogleda po-

jedinačno. One dakle služe kao tumačenje veće cjeline (*pars pro toto*) i toliko su značenjski bogate, polivalentne, da ih već stoljećima ljudi razumijevaju, tumače i aktualiziraju na nov način. One su baština, *rezervoar smisla* za čovječanstvo.

- Ima u Isusovim usporedbama ponavljanja istih riječi, istih rečenica kako bi se se poruka usporedbe što bolje utisnula u pamćenje, da se zorno izrazi njezina važnost i neodgodivost (na primjer: Mt 18, 23-25 – dvaput: *Strpljenja imaj sa mnom, sve ću ti vratiti*; Lk 15, 1-32 – dvaput: *Oče, sagriješih protiv Neba i pred tobom*, ili ponavljanje poziva na gozbu u Mt 22, 1-14). Uostalom, Isusov stalni govor o Božjem kraljevstvu u raznim usporedbama sličan je – makar ovdje svaka usporedba šepala – *dosadnom* govorenju i savjetovanju brižne majke svojoj djeći. Ponavljanje je doista majka učenja.
- Isus se u usporedbama, sve na tragu svoje/biblijske jezične baštine, koristi raznim stilskim figurama (alegorijom, ironijom, paradoksom...), čak i figurom *uveličavanja* (hiperbolom) – npr. uveličava dug ili darivanje novca, nagrađivanje radnika izdašnom dnevnicom, pojačava do začudnosti potragu za jednom izgubljenom ovcom, a ostavljanje svih devedeset i devet (pravednih)... Zanimljivo je da se Isus, osim u obrani malenih, djece i grješnika te u pozivu svojih učenika (*dječice!*), ne koristi *eufemizmima* (ublažavanjima) ni deminutivima. Nikada dakle svojim riječima ne ublažava zahtjevnost poruke obraćenja ni hitnost izgradnje novih odnosa s Bogom i ljudima.

7. Za konac ovoga osvrta na Isusov govor u usporedbama ostaje nam još jedna važna značajka. Naime iz Isusova metaforična govora (iz njegovih usporedbi) o Božjem kraljevstvu ostaje gotovo uvijek *otvoreni završetak*. Težište je Isusovih usporedbi na kraju, kao iznenađenje, kao neočekivanost i uvijek gotovo kao nezavršeni govor. Zapravo, otvoreni završetak poticaj je na razmišljanje i slobodnu odluku slušatelja. Takva je primjerice usporedba o radnicima u vinogradu koji primaju jednaku plaću, i oni koji su došli izjutra rano i oni zadnjega sata; ili usporedba o dvama sinovima: ne zna se je li stariji sin ušao s ocem na gozbu mlađega sina. Tako je i u stvarnosti: ne znamo je li otišao u pakao razbojnik koji se rugao Isusu na križu... Isus ne pojašnjava sve, ne nudi gotova rješenja i recepte, već poziva na slušanje, na povjerenje, na vjeru, na slobodan odgovor koji traži vrijeme, obraćenje, radikalnu promjenu života, budućnost koja je krajnje otvorena, pa i riskantna. Obraćenje je moguće dokle god čovjek živi, ali se ne smije otežati.

Ako kršćanski navjestitelji slijede Isusov govor, onda je razumljivo da im nije zajamčena apriorna slušanost i odobravanje. Naime ljudi uglavnom vole gotova rješenja, zatvorene, a ne otvorene govore, recepte djelovanja, a ne napor mišljenja i slobodu samostalnoga odlučivanja. Stoga će uvijek biti slušaniji skripturalistički fundamentalisti, biblijski fanatici koji citatima Božje riječi udaraju kao

maljem gotovih rješenja, koji Božju riječ pretvaraju u moralizam ili juridizam, od onih koji u svom govoru slijede Isusa i onaj njegov trajni poziv na slobodu: *Ako hoćeš...*

3. Homilija: bogoštovni čin

U biblijskom pastoralu nezaobilazno mjesto pripada propovijedanju, posebno liturgijskoj homiliji koja se najizravnije oslanja na Božju riječi i na Isusov govor. Slijedeći Isusov zahtjev učenicima da naviještaju radosnu vijesti po svem svijetu, već je apostol Pavao upozoravao da se »nekoga«, konkretno Isusa Krista, ne može »prizvati«, ne može se stupiti u zajedništvo s njime, ako se u njega »ne povjeruje«, a povjerovati se ne može bez »propovjednika«.¹⁶

Nasljedovati Isusa, putujućega propovjednika, zacijelo je jedan od najtežih zadataka za svećenike. Ponajprije u onom osnovnom zahtjevu da se propovijedana riječ slaže s propovjednikovom praksom, a što podrazumijeva i nasljedovanje Isusova načina govora u homiletskoj, propovjedničkoj praksi.¹⁷ Nije, naravno, pri propovijedanju sva odgovornost na propovjedniku, već i na onima koji slušaju, na vjernicima. Uz to poteškoće usmenoga prenošenja vjere (*fides ex auditu*) imaju i svoje objektivne razloge. Nije nikomu unaprijed zajamčeno slušanje, tim više što živimo u »civilizaciji slike«¹⁸ i kulturi mnoštva informacija. Stoga valja imati na umu da se »suvremeni čovjek, obasut govorima, osjeća premorenim da bi riječ slušao ili, što je još gore, kao da je protiv riječi stekao nekakvu otpornost«¹⁹.

Pred navalom raznih govora ljudi se povlače, pasiviziraju ili počnu sami galamiti, osvajati prostor svojom bukom, kojom zapravo »zatiskuju uši« (usp. Dj 7, 57), osobito pred porukama koje zahtijevaju napor mišljenja, osobnu odluku i promjenu života. Zamor slušanja i otpornost prema Božjoj riječi dolazi međutim i iz *praznih govora* propovjednika, od riječi koja se, kako pjesnik kaže, »[...] glavato i glasito / Šepuri do na vrh bunjišta / A znamo da njome je / Zauzet prostor / I više / Ništa«.²⁰

¹⁶ »Ali kako da prizovu onoga u koga ne povjerovali? A kako da povjeruju u onoga koga nisu čuli? Kako pak da čuju bez propovjednika?« (Rim 10,14)

¹⁷ Ovdje se kao sinonimima koristimo riječima homilija i propovijed. Homilija je rezervirana za liturgijski čin, ponajprije za euharistiju. Inače, grčka riječ *homilein* znači 'općiti, družiti se, razgovarati', što upućuje na to da je homilija po etimološkom značenju dijalog, razgovor.

¹⁸ »Znademo i za misao mnogih psihologa i sociologa koji kažu da je suvremeni čovjek prešao iz civilizacije riječi koja je odsada nedjelotvorna i beskorisna, i da danas živi u civilizaciji slike.« (EN, br. 42)

¹⁹ EN, br. 42.

²⁰ M. DIZDAR, bbbb, u: *Kameni spavač*, Sarajevo, 2017., 59.

Kako god vremena bila teška, neotklonjiv je i trajan zahtjev da se vjera prenosi propovijedanjem, posebno homilijom, koja je »vrijedno i prikladno oruđe evangelizacije«.²¹ I u tome treba slijediti Isusa. Isus je govorio životno i jasno, kratko i jezgrovito, uvažavajući svoje slušatelje. Ako pak mjerimo naše propovijedi, onda uočavamo veliku razliku između Isusova govora i naših nagovora. Nije čak rijetkost da mnogi svećenici izmiču propovijedanju, svojoj prvoj zadaći, i to ne samo jer su ljudi neskloni slušanju (lakše je govoriti nego slušati!) nego i zbog toga što nisu uvjereni u snagu Božje riječi i preobrazbenu moć evanđelja.

U ovom kontekstu treba spomenuti kontinuirano, danonoćno čitanje Biblije, kako se po nekim župama danas *beskompromisno* prakticira. Koliko god djelovalo da se time Božja riječ približava ljudima, upitan je taj način jer kršćanska vjera nije, u krajnjem, vjera knjige koja bi se samo čitala bez tumačenja, bez propovijedi ili najzust učila, nego je vjera u živu osobu – Isusa Krista, pri čemu je Sveto pismo sredstvo da se dogodi susret s tom osobom. Propovijedi su stoga nezaobilazan ključ razumijevanja i tumačenja Svetoga pisma da bi se ostvarilo životno zajedništvo s Bogom i Kristom.

I biblijsko-teološki i književno-retorički gledano, propovijedi su poseban žanr koji ovisi o više čimbenika. U daljnjem ćemo istaknuti neke elemente koji su propovjednicima jasni, ali ih ponavljamo iz razloga što se upravo ono očito ponajčešće zaboravlja ili površno podrazumijeva.

Homilija ili liturgijska propovijed neizostavni je dio širega bogoštovnoga događaja, euharistije, Kristove spomen-gozbe i spomen-žrtve. Homilija se preporuča u slavlju svake euharistije. Naravno, homilija nije sva euharistija, ona ne iscrpljuje sve bogoštovlje, ali je *glavno* sredstvo biblijskoga pastoralala, mjesto i vrijeme u kojem vjernici imaju *redovitu* priliku čuti Božju riječ. I to ne samo izvanjski čuti nego i susresti Isusa Krista, živoga i nazočnoga u riječi, kao »kruh života« i »hranu duše«²². Jer kada govorimo o euharistiji, ne govorimo samo o *stolu tijela i krvi Gospodnje* nego i o *stolu Gospodnje riječi*.²³ U naviještenoj Božjoj riječi i propovjednikovoj riječi događa se susret čovjeka s njegovim Bogom, onako kako su Isusovi sugovornici u Isusovim riječima susretali *Boga novoga odnosa*. Homilija je dakle *bogoštovni čin*, sastavni dio *molitvene*, euharistijske atmosfere. A to od propovjednika iziskuje skroman i pozoran stav jer je molitva više slušanje nego govor.

²¹ EN, br. 43.

²² DV, br. 21.

²³ »Crkva je uvijek častila božanska Pisma kao i sólo Gospodinovo Tijelo, jer ona – iznad svega u svetom bogoslužju – ne prestaje uzimati i vjernicima pružati kruh života sa stola kako Božje riječi tako i Kristova Tijela.« (*Isto*)

Da bi propovijed bila vrijeme susreta vjernika, pojedinca i zajednice s Isusom Kristom, da bi, kako današnji Papa kaže, bila »dijalog Boga sa svojim narodom«²⁴, nužno je da se propovjednici ozbiljno pripremaju za propovijed. Ozbiljnost pripreme podrazumijeva uzimanje dostatnoga vremena. Nijedan se posao ne može postaviti pripremi za homiliju.²⁵ U pripremanju homilije potreban je studij, čitanje relevantnih tumačenja svetoga teksta²⁶, egzegetskih, teoloških²⁷ i duhovnih pisaca, kao i drugih propovijedi, i onih koji nam *ne odgovaraju*, s kojima se možda ne slažemo ili su zahtjevni za naše poglede. Koncil je izričit kada tvrdi da »nepoznavanje Pisama jest nepoznavanje Krista«²⁸.

Važno je razmišljati, kontemplirati nad Božjom riječi, pripremati i izgovarati propovijed u molitvenom ozračju²⁹, inače će se dogoditi, citira Koncil Augustina, da propovjednik bude »jalov propovjednik Božje riječi izvana, jer ju ne sluša iznutra«³⁰. Priprema se treba obavljati kako bi se Božja riječ što prikladnije primaknula vjernicima, slušateljima Božje riječi i da se snaga evanđelja ne *obeskrijepi* u ljudskim mudrostima i obesnaži u ljudskim riječima.³¹

²⁴ EG, br. 137.

²⁵ Iako će neki smatrati očitim, posebnu važnost u evangelizaciji, piše papa Franjo, treba pridati homiliji i pripremi za nju. To je, kaže on, služba kojoj treba posveti povlašteno vrijeme. »Pripremanje propovijedi tako je važna zadaća da joj se mora posvetiti dulje vrijeme studija, molitve, razmišljanja i pastoralne kreativnosti. [...] Neki župnici često kažu da ta priprema nije moguća zbog mnogih zadaća koje moraju obaviti; ipak, usudujem se tražiti da osobe i zajednice svakoga tjedna toj zadaći posvete dovoljno vremena pa makar bilo i na štetu ostalih poslova, koji su također važni.« (EG, br. 145)

²⁶ Upućujemo na iscrpan priručnik za tumačenje Svetoga pisma: A. POPOVIĆ, *Načela i metode za tumačenje Biblije. Komentar Papina govora i dokumenta Biblijske komisije Tumačenje Biblije u Crkvi*, Zagreb, 2005. Također na članak: M. CIFRAK, Biblija u pastoralnom radu prema dokumentu »Tumačenje Biblije u Crkvi«, u: *Bogoslovna smotra* 76(2006.)4, 881-900. Koristan članak za biblijsku katehezu: M. CIMOSA, Biblija u pastoralu mladih, u: *Kateheza* (2003.)4, 314-347.

²⁷ »Sveta teologija ima svoje uporište u pisanoj Božjoj riječi, koja joj je, zajedno sa Svetom predajom, trajan temelj (...). Sveta pisma sadržavaju Božju riječ i, jer su nadahnuta, uistinu jesu Božja riječ; stoga proučavanje Svetoga pisma treba biti takoreći duša svete teologije. A istom se riječju Pisma zdravo hrani i sveto osvježuje također služba riječi, to jest pastoralno propovijedanje, kateheza i svekolika kršćanska pouka, u kojoj liturgijska homilija mora imati iznimno mjesto.« (DV, br. 24)

²⁸ DV, br. 25.

²⁹ »I neka imaju na umu da molitva mora pratiti čitanje Svetoga pisma da bi ono postalo razgovorom između Boga i čovjeka; jer 'kad molimo, mi ga oslovljavamo; kad božanske izreke čitamo, mi ga slušamo'.« (*Isto*)

³⁰ *Isto*.

³¹ Ovdje se vrijedi prisjetiti teškoga sukoba i podjela u kršćanskoj zajednici u Korintu. Pavao se obraća svima i traži da se podjelama tko je čiji i ljudskim besjedama ne obesnaži Kristov križ: »Jer ne posla me Krist krstiti, nego navješćivati evanđelje, i to ne mudrošću besjede, da se ne obeskrjepi križ Kristov.« (1 Kor 1, 17)

Cijela povijest kršćanstva očituje iznimnu važnost propovijedanja. Na propovijedima su odgajani mnogi vjernici, čuvana je vjera i kada je ostali dio euharistije bio na latinskom jeziku. Mnogi su se ljudi obratili na propovijedi. I danas vjernici mnogo očekuju od propovjednika.³² Nažalost, nemali broj ljudi udaljio se ili otišao iz Crkve, od evanđelja i Isusa, zbog loših propovijedi, čak više nego zbog protivničkih kritika na račun Crkve i svećenika. Neki duhom lijeni i neodgovorni svećenici smatraju da propovijed nije važna. Homilija je *bogoštovni čin*, čin vjere svećenika, svjedočanstvo odnosa s Božjom riječi i provjera nasljedovanja Isusa.

Propovijed također pokazuje kakav je propovjednikov odnos prema vjernicima, slušateljima Riječi: odnos dušobrižničkoga poštovanja, pastoralne brige ili nebrige. Današnji Papa piše: »Homilija je kamen kušnje na temelju kojeg se ocjenjuje blizina i sposobnost susreta pastira sa svojim narodom.«³³ Ima naime svećenika koji se uopće ne spremaju za propovijedi jer smatraju da uvijek imaju što pametno i mudro reći. Neki opet misle da je njihov narod *glup*, drže ga u stanju podređenosti i podaništva, infantilne vjere, pa i duhovnoga prijezira, te im je svejedno što propovijedaju.

Neki se u svojoj duhovnjačkoj umišljenosti prepuštaju trenutačnom nadahnuću Duha Svetoga, kao da je Duh Sveti njihov misaoni *google*. »Pouzdanje u Duha Svetoga« – piše papa Franjo – »koji djeluje u propovijedi nije čisto pasivno, nego je aktivno i *kreativno*. To podrazumijeva da moramo ponuditi sebe i svoje sposobnosti kao sredstvo (usp. Rim 12, 1) koje Bog može koristiti. Propovjednik koji ne obavlja tu pripremu nije 'duhovan', nepošten je i neodgovoran prema darovima koje je primio.«³⁴

S obzirom na pripremu propovijedi nije nužno, ali je korisno propovijed uvijek napisati, i to što cjelovitije jer je napisana riječ jasnija i domišljenija od nenapisane. Rijetki su *talentirani* propovjednici koji snagom unutarnje sabranosti, kontemplacije i propovjedničke prakse uspijevaju dobro propovijedati, a da propovijed ne napišu. Preporuča se dakle napisati propovijed, ali je vrijedi govoriti, ne čitati, gledajući vjernike u lice, kao braću i sestre u vjeri; ostvarivati jednu vrstu dijaloga u kojem je

³² »Vjernici, koji se okupljaju kao vazmena Crkva što slavi blagdan Gospodina prisutna u svojoj sredini, od tog propovijedanja mnogo očekuju i dosita primaju mnoge plodove samo ako je ono jednostavno, jasno, izravno, prilagođeno i duboko priljubljeno evanđeoskoj nauci i vjerno crkvenom Učiteljstvu, ako je nošeno uravnoteženim apostolskim žarom što proizlazi iz same naravi tog propovijedanja koje je puno nade, koje hrani vjeru, rađa mir i jedinstvo. Mnoge župske i druge zajednice žive i jačaju zahvaljujući nedjeljnoj homiliji koja ima te značajke.« (EN, br. 43)

³³ EG, br. 135.

³⁴ EG, br. 145.

propovjednik, slično Isusu, posrednik između Boga i njegova naroda, između Isusa i njegovih današnjih učenika, evanđelja i današnjega čovjeka.

Ugledajući se na Isusov govor, propovijedi bi trebale biti kratke, jasne, po mogućnosti s jednom glavnom porukom. Propovijed nije kateheza ni predavanje ni informacija o dnevnim (političkim) događajima, iako propovijedi trebaju imati katehetsku, poučnu i informativnu dimenziju. Nema sumnje da su to sve teški zahtjevi pred propovjednicima, pogotovo osnovni zahtjev da se preko riječi dogodi slobodni i oslobađajući susret vjernika s Isusom Kristom. Naime propovijedi mogu biti iznimno pametno sročene, teološki vrlo utemeljene, religijski informativne, informacijski ažurirane, duhovno atraktivne, ali ako slušatelj ne osjeti da je pozvan na susret s Bogom, ako ne osjeti da mu se Isus osobno obraća, onda propovijed ne ispunjava svoju zadaću. Naravno, propovijed je ljudsko djelo, nosi svu relativnost ljudskoga i nikada propovjednik ne može znati kada će, kako i hoće li uopće njegova riječ omogućiti susret, hoće li u njegovoj riječi Bog doći do riječi, a slušatelj osjetiti da je pozvan da odgovori na riječ ili barem da si postavi pitanje traži li ta riječ što od njega. Ipak, to načelo treba ostati stalno prisutno kao neporecivi zahtjev propovjednicima.

Propovijedanje nije vrijeme sebeljubive potvrde ni udvaranja publici. Propovjednicima se preporuča da se više posvećuju onim svetopisamskim riječima i Isusovu govoru koje nemarno ili grubo odguruju od sebe zbog njihove težine ili njihove zahtjevnosti da se mijenja propovjednik ili da se mijenjaju slušatelji.³⁵ Te su riječi na primjer pitanje vjerničkoga licemjerja, etičke himbe, bogatstva, socijalna pitanja, ljubav prema inovjercima, neprijateljima i strancima, pitanje praštanja... Njih rado odmičemo od sebe jer stvaraju nelagodu i propovjednicima i vjernicima. Sjetimo se ovdje da su na Isusove riječi mrmljali i njegovi učenici, govoreći da je njegov govor »tvrda besjeda« (usp. Iv 6, 60-69). Tvrdoća nije međutim proizlazila iz načina Isusova govora. Isus nije govorio visokoučenim i nerazumljivim jezikom ili jezikom pridržanim samo izuzetnima, izabranima, kako danas znaju tobože govoriti oni koji

³⁵ Papa Franjo inzistira da se postavljaju pitanja što pojedini tekst, Božja riječ hoće od mene ili zašto me ne zanima. I naše slušanje nije bez napasti smatra Papa: »Jedna od njih je da osjetimo kako nas Božja riječ uznemiruje ili je doživljavamo kao teret, te se zatvaramo; druga, vrlo raširena napast je misliti na to što taj tekst kaže drugima kako bismo izbjegli primjenjivati ga na vlastiti život. Može se također dogoditi da pojedinac počinje tražiti izgovore koji mu omogućuju razvodniti jasnu poruku nekog teksta. Ili mislimo da Bog od nas traži preveliku odluku, koju još uvijek nismo u mogućnosti donijeti. To mnoge osobe dovodi do toga da prestaju uživati u susretu s Božjom riječju, ali to bi značilo zaboraviti da nitko nije strpljiviji od Boga Oca, te da nitko ne razumije i ne zna čekati kao on. On uvijek poziva da se učini korak više, ali ne zahtijeva potpuni odgovor ako još nismo na njega spremni. On jednostavno želi da iskreno pogledamo na svoj život i iskreno dodemo preda nj, da budemo spremni nastaviti rasti i da tražimo od njega ono što mi sami još uvijek ne uspijevamo postići.« (EG, br. 153)

imaju *dar jezika*, nego je njegov govor tražio promjene, obraćenje, posve nov smjer u vjeri i životu, pa su ga stoga smatrali »tvrđim«.

Priličnu kušnju propovjednicima, ali i slušačima propovijedi, čini umišljenost da smo već dobro stali u vjeri te da se Isusove, odnosno propovjednikove riječi odnose na neke druge, a ne na njega ni na slušatelje. U homilijama se često čuju moralizatorske riječi, mnogo povika i galame o nužnosti promjene života, ali gotovo uvijek tamo nekih drugih, posebno protivnika i neprijatelja. Propovijed je međutim *moj/naš* bogoštovni čin, *moj/naš* susret s Bogom te se ponajprije traži svjedočenje vlastitim životom: propovijedana riječ odnosi se najprije na propovjednika, onda na zajednicu, a onda one izvan zajednice. Nije dakle riječ o tome da propovijed ništa ne zahtijeva od slušatelja, naprotiv, uvijek zahtijeva obraćenje i to polazeći od propovjednika.

Zahtijevanje, poziv na obraćenje ili opominjanje treba pak biti iskreno, dosljedno i vjerodostojno. I valja računati da će to naići na protivljenje, i ono neočekivano, kao i kod Isusa. Prisjetimo se kako su na Isusov ošar *jao*, upućen farizejima i saducejima (oko brige za vanjsku čistoću, a zanemarivanje unutarnjega nereda, oko postavljanja ljudskih uredbi iznad Božjih, oko podizanja spomenika prorocima koje su ubijali njihovi oci, dok istodobno poput otaca ne prepoznaju proroke među sobom), zakonoznaci/pismoznanci uložili Isusu oštar prigovor: »Učitelju, tako govoreći i nas vrijeđaš.« A Isus je tim oholim poznavateljima Pisma, rekli bismo današnjim svećenicima propovjednicama, odgovorio također ostrim *jao* jer se himbeno ponašaju misleći da se Božja riječ ne odnosi na njih, nego samo na obične vjernike: »Jao i vama zakonoznanci! Tovarite na ljude terete nepodnosive, a sami ni da ih se jednim prstom dotaknete.« (Lk 11, 45-48) Velika je dakle kušnja propovjednika izmaknuti se ispred zrcala evanđelja, a stalno, nasilno i bahato druge tjerati da se u njemu ogledaju.

Slična napast vrebja na propovjednike ako otupljuju oštrinu Isusovih riječi, ako razvodnjavaju, »obeskrepljuju« ili pripitomljuju Božju riječ prema svojim interesima i potrebama. Božja riječ jest »dvosjekli mač« (Heb 4, 12), luči i razdvaja, stvara novo, drukčije ljudsko zajedništvo u Božjem kraljevstvu, u Crkvi i svijetu. Nekada se to otupljivanje ostrine Božje riječi događa uslijed ljudske slabosti, jer propovjednika prepada težina zadatka: obraćenje koje od njega Božja riječ traži.

Nekada opet propovjednici razvodnjavaju poruku evanđelja, ne znaju završiti propovijed iz sebične računice, jer im nije oportuno govoriti nešto što se njima ili njihovim slušateljima ne će svidjeti, pogotovo što se ne će svidjeti onima na vlasti, bilo crkvenoj ili političkoj, a od kojih oni imaju koristi. Božja riječ tako ostaje nejasna, sladunjava, pretvara se u poznate fraze ili neke ezoterijske parole, u krajnjem – u riječ koja ne obvezuje i ne mijenja, nego umrtvljuje, odgađa, priječi ili čak tjera

od susreta s Bogom. Isus u evanđeljima hvali sve one koji čista i otvorena srca, bez samoopravdanja i tobožnjih zasluga, iskreno i »malom« vjerom (koja znači »veliko« izručenje i pouzdanje) dolaze k njemu. Božja riječ, evanđelje, sredstvo je da stupimo pred tajnu Boga i krenemo u susret Isusu koji nas istinom o nama oslobađa za novi početak.

Zaključak

Isus je cjelinom svoga poslanja i života, pa tako i govorom zadržao određenu stranost, distanciranost³⁶ od ponašanja i govora onodobnih religijskih službenika i govora onodobnih religijskih sljedbi i struktura. Oni su se trajno pitali za njegovu vlast, ovlast za takav govor i djelovanje. Čak je Isus strano djelovao i svojim učenicima. Barem im je tri godine tumačio o nužnosti obraćenja u razumijevanju Božjega kraljevstva. Oni su ga stalno krivo razumijevali (usp. *Put u Emaus* – Lk 24, 13-35).

Isusova novost ili stranost nije međutim proizlazila iz namještene želje da se Isus pokaže posebnim, učenim i pobožnim, originalno duhovnim, nego iz samoga otajstva njegova poslanja. U poslanju od Boga Oca počiva *novost* i *stranost* njegova govora i njegove osobe u cjelini. Isus nije govorio od sebe. Odatle je za kršćanske propovjednike važno znati da se iz Kristova poslanja njih kao učenika rađa njihova propovijedana riječ, a ne iz njihove mudrosti i spretnosti. Iz njihova poslanja od Isusa, iz propovijedane radosne vijesti rađa se i izgrađuje Kristova zajednica, Crkva. Iz Isusova načina govora slijedi dakle *novost* i *stranost* govora današnjih navjestitelja evanđelja.

Nasljedovati Isusa Krista ili, ako bismo Pavlovim jezikom kazali, suobličiti se Isusu Kristu, obući se u Krista, za navjestitelje i propovjednike evanđelja znači učiti *iznova govoriti* poput Isusa tako da Isusove riječi, njegova radosna vijest, iznova postanu stvaralačke riječi, riječi zdravoga nemira, riječi obraćenja i ozdravljenja, riječi slobode i milosrđa, riječi utjehe i nade »izmorenim i opterećenim«, grješnim i zalutalim, blizim i dalekim.

³⁶ Usp. C. SEDMAK, *Theologie in nachtheologischen Zeit*, Mainz, 2003., 189.

JESU REDE. ORIENTIERUNG FÜR DIE BIBELPASTORAL

Ivan ŠARČEVIĆ*

Zusammenfassung: Im Rahmen des Hauptthemas der Versammlung – Heilige Schrift im Leben der Kirche – weist dieser Beitrag die Grundzüge und Hauptmerkmale der Jesu Rede auf, die den Priestern, Pfarrern und Predigern des Evangeliums als Leitlinien dienen könnten. Dieser basiert auf der Dogmatischen Konstitution über die göttliche Offenbarung (Dei Verbum), auf dem Apostolischen Schreiben vom Papst Paulus VI. über die Evangelisierung in der Welt von heute Evangelii nuntiandi, und auf den Anweisungen vom Papst Franziskus in seinem Apostolischen Schreiben Evangelii Gaudium, so wie auf der Achtung vor den literarischen Formen und Figuren der Bibelsprache. Der rote Faden der ganzen Betrachtung ist hier die Nachfolge Christi in der Sprache und in den Reden von heutigen Priestern, Pfarrern und Predigern, besonders in der Homilie – im Wortgottesdienst innerhalb der Eucharistie, in der gnadenbegünstigten Zeit des Dialogs zwischen Gott und seinem Volk.

Schlüsselworte: Jesu Rede, Dei Verbum, Evangelii nuntiandi, Evangelii gaudium, Metaphern und Gleichnisse, offenes Ende, Homilie.

* Ivan Šarčević, Ph. D., Franciscan Theology in Sarajevo, Aleja Bosne Srebrene 111, 71 000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, ivansarst@gmail.com